

טקסטים למבקרים
עברית

BOURBAKI

PANORAMA

הפנורמה של בורבאקי בלוצרן

יותר מסתם מוזיאון

הפנורמה של בורבאקי היא אתר מורשת תרבות אירופי ממדרגה ראשונה, והיא מתעדת את המעצר של 87,000 חיילים צרפתים שמצאו מקלט בשווייץ בחורף 1871. הסיפור שובה-הלב, שהצייר אדוארד קסטרס תיאר בשנת 1881 בציור ההיקפי שממדיו 112 x 14 מטר, הוא גם המקור למסורת ההומניטרית של שווייץ. מדיום הציור הפנורמי נחשב לא רק כמבשר הקולנוע, אלא גם כהשראה למגמות עכשוויות וצורות סיפור דיגיטליות. בתור מוזיאון, הפנורמה של בורבאקי מהווה את הנדבך התרבותי המרכזי במבנה השמור כאתר מורשת. מגוון השימושים והחללים של המבנה הופך אותו גם לאתר אירועים מבוקש.

מדיום הציור הפנורמי

סולל הדרך למציאות המדומה

לפני שהתמונות הנעות הראשונות החלו למלא את בתי הקולנוע, הציור הפנורמי, שבו הוצגו ערים, נופים וקרבות, היה מוקד משיכה מובהק לציבור בתחום הוויזואלי. מקובל לייחס את המצאת המדיום לרוברט בייקר הבריטי, שרשם אותו בשנת 1787 כפנטז וצייר בעצמו ציור של אדינבורו ב-360 מעלות. ההנאה החזותית היא צורך אנושי, והיא שימשה זה עידן ועידנים מקור השראה להתעסקות הדקדקנית אשליות אופטיות. הציורים מצוירים באופן מציאותי ככל האפשר, כוללים שימוש מתוחכם באור, משלבים אלמנטים מותקנים (faux terrain) ונצפים מבמה. הודות לכך, הצופים מועתקים אל לב ההתרחשות. באופן זה התפתחו הציורים הפנורמיים לתקשורת ההמונים החזותית של המאה ה-19. על רקע המאמץ לטשטש את הגבולות בין מציאות לסימולציה, הציורים הפנורמיים סללו את הדרך להקרנות התלת-ממד ותצוגות המציאות המדומה של זמננו. עם זאת, מדיום הציור הפנורמי זוכה כיום לעדנה מחודשת, כי הצורך באשליה וסוגסטיה על כל אופניהן נותר חזק כבעבר.

1

2

3

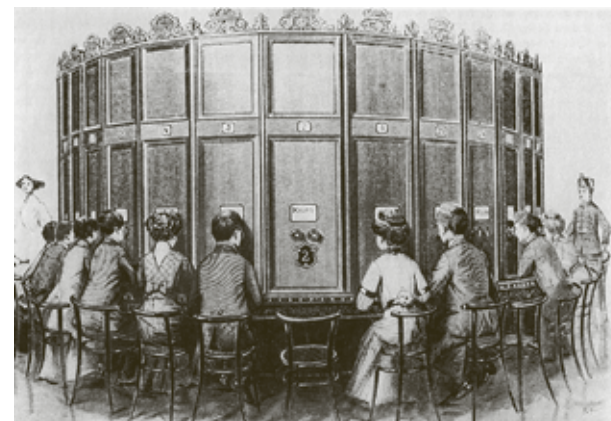
- 1 הפנורמה של בורבאקי מציעה תמיד, ללא תלות במיקום, פרספקטיבה עקבית.
- 2 כמו בתמונה עמוסת פרטים, ניתן לגלות בציור ההיקפי אינספור סיפורים.
- 3 מבשר הציור הפנורמי: בציקלורמת הסטריאופטיקון, הציבור נהנה ממצגת שקופיות דמוית-קולנוע.

אודות ההנאה החזותית טכניקות של אשליה

השאיפה האנושית לשחזר מציאות וליצור אשליות עוברת כחוט השני דרך התקופות השונות בהיסטוריה של האומנות והתקשורת. היא מבוססת מצד אחד על הצורך לייצר בטכניקות מעודנות קשר רגשי חזק יותר בין המתבונן לסיפוח מצד שני, ייתכן שהחיפוש אחר טכניקות אשליה חדשות שאב השראה גם מהעוגג הטמון בהתמסרות לווריאציות מתחדשות בקביעות של ההנאה החזותית הטהורה. ממציאים, הוגים ואומנים הצליחו ליצור בתהליך פיתוח מתמיד אובייקטים ומנגנונים שמתעתעים בעין, מדמים תלת-ממד ויוצרים אשליות. עם אלו נמנות המצאות כגון טכניקת הציור l'œil-Trompe, הקמרה אובסקורה, פנס הקסם, הזואטרופ, הֶסְטֵרוֹבֹּסְקוֹפּ וה-Flip book. אבן דרך בבריאה של עולמות אשלייתיים היו מה שמכונה "הפנורמות הגדולות" (Panorama Grand), וביניהן גם הפנורמה של בורבאקי בלוצרן, שנחשבת לאחת הדוגמאות החשובות והשמורות ביותר בעולם כולו.

אדוארד קסטרו צייר עם משימה

הצייר של הציור ההיקפי "הפנורמה של בורבאקי" ידע בדיוק מה הוא רוצה להציג על הקנבס. אדוארד קסטרו (1838–1902) היה עד בעצמו למעבר הגבול אל לה ורייר (Les Verrières), בתור פרמדיק בהתנדבות בצלב האדום. ההמחשה הראליסטית שלו את סבלות המלחמה, המתמקדת בגורלות האישיים, היא גם קריאת התעוררות למען השלום. מבחינת הקומפוזיציה, קסטרו התמודד עם אתגרים שונים. הוא הצליח להעביר אל הקנבס העגול בצורה מרשימה את העמק המוארך Val de Travers. מרכיב חיוני נוסף באפקט הנוצר הוא בחירת "המרכז האידאלי" של הפנורמה. הוא יוצר מיקום שממנו ניתן לצפות על הנוף וההתרחשות עד לנקודה מרוחקת בעמק. קסטרו ביצע את הציור ההיקפי בשנת 1881 בז'נבה בעזרת צוות ציירים, שאת חלקו גייס משורות תלמידיו של ברתלמי מן (Menn Barthélemy). עמם נמנה גם פרדיננד הודלר (Ferdinand Hodler) הצעיר.

4

5

6

- 4 בפנורמת הקיסר הציבורית ניתן להתוודע ליעדי תיירות ונופים רחוקים.
- 5 הצייר הראשי מנחה את עוזריו מהפלטפורמה.
- 6 דיוקן של הצייר הז'נבי אדוארד קסטרו (1838–1902), יוצר הפנורמה של בורבאקי.

מלחמה ומעצר קליטת פליטים נדיבה

הרקע לפנורמה של בורבאקי הוא אירוע הרה גורל שהתרחש בזמן מלחמת צרפת-פרוסיה (1870/71): המעצר של ארמיית בורבאקי הצרפתית בשווייץ. צרפת הפסידה במלחמה, נפוליאון השלישי נאסר בסתיו 1870, בצרפת הוכרזה הרפובליקה ווילהלם הראשון הכריז על הקיסרות הגרמנית. הדבר הוביל להתנגדות האחרונה של הארמייה המזרחית הצרפתית תחת פיקודו של גנרל בורבאקי. אולם בבית המשפט הצרפתי החיילים הוקפו על ידי הכוחות הגרמניים. ב-1 בפברואר 1871 נחתם הסכם מעצר. בהסכם הובטחה קליטתם של החיילים הצרפתיים בשווייץ. התנאי לכך היה שכולם יותרו על נשקם. הדבר הוביל לקליטת הפליטים הנרחבת ביותר ששווייץ ידעה מעודה. בתוך שלושה ימים חצו את הגבול אל שווייץ 87,000 חיילים מארמיית בורבאקי, לה ורייר (Les Verrières), ואלורב (Vallorbe) וז'ון (Jougne).

7

8

שווייץ ההומניטרית המסר של הציור אקטואלי מתמיד

הציור ההיקפי של אדוארד קסטרו אינו מציג קרב הרואי, אלא ממחיש לנגד עינינו את התוצאות שאלהן מובילים סכסוכים מזוינים. אנו חוזים בסבלם של בני אדם, ובאופן שבו אזרחים ועובדי הצלב האדום מעניקים טיפול רפואי לפצועים הרבים. המעצר הוא משימה בלתי-אפשרית. קרוב ל-5,000 חיילים מועברים מיד לבתי-חולים שונים. השאר מקבלים מחסה ב-188 יישובים בחבלי ארץ שונים. הדבר מעורר גל הזדהות רחב בקרב האוכלוסייה השווייצרית. תושבי המקום מטפלים לאורך שבועות בפצועים, מבשלים, מקימים בתי חולים שדה ומקומות לינה ציבוריים, וכן מחלקים מצרכי מזון, בגדים ועצים להסקה. המעצר הוא פעולת העזרה הראשונה של הצלב האדום השווייצרי, ואבן דרך בתולדות פוליטיקת הניטרליות השווייצרית. המסר שמעבירה לנו הפנורמה של בורבאקי הוא נצחי: הדיון בנושאי פליטות, הגירה ומקלט מעסיק את החברה של זמננו יותר מתמיד.

9

- 7 שבויים מקימים לעצמם מטבח הסעדה בארמון היידג בשנת 1871.
- 8 הגנרל שארל דניס בורבאקי (1897-1816), מפקד צבא המזרח הצרפתי במלחמת צרפת-פרוסיה.
- 9 רופא הצלב האדום השווייצרי בזמן טיפול בחייל צרפתי שבוי. ציור של אדוארד קסטרו.

גישור פעיל ידע ובידור עדכניים

בעידן של שטף חזותי מתמיד, הציור ההיקפי של אדוארד קסטרו לא איבד אפילו שמץ מהאטרקטיביות והאפקט הרגשי שלו. גם מבקרות ומבקרים "מפונקים דיגיטלית" לא יוכלו שלא להתפעם במפגש הראשון עם הפנורמה של בורבאקי. הודות לעבודת תיווך תרבותי מעמיקה, מומחשים באתר חווייתי וססגוני זה גם נושאים סוציו-פוליטיים עכשוויים. בסירורים נושאים מוצגים הדינמיות שבה העבר וההווה מקושרים זה לזה, והאופן שבו לימוד ההיסטוריה מקדם את גיבוש הזהות, החשיבה הביקורתית וההבנה של תרבותנו ושל תרבויות הזולת. החוליה העכשווית והמודרנית ביותר בעבודת התיווך התרבותי היא היישומון עטור הפרסים Panorama My Bourbaki. הוא מאפשר לבחון את הציור ההיקפי בדרך משחקית וביקורתית בעת ובעונה אחת. המאפיינים האינטראקטיביים שלו מזמינים לצלול אל ההיסטוריה של הדמויות ועל ידי כך להבין טוב יותר גם הקשרים היסטוריים, חברתיים ופוליטיים. היישומון קיים בשתי גרסאות רב-לשונית, לכיתות בתי"ס ולמבקרים.

שחזור הפנורמה

ציור המכסה 1,000 מטר רבוע מצריך תחזוקה

בחלוף השנים, הציור ההיקפי שיצר אדוארד קסטרו בשנת 1881 ניזוק במידה ניכרת. בשנת 1979 הוקמה העמותה Luzern Bourbaki Panorama במטרה להציל את הציור ההיקפי היחיד במינו מפני הרס ולממן את עבודות השחזור. בשנת 1996 החלו עבודות השימור וההגנה הראשונות על הציור ששטחו גדול מאלף מטר רבוע, השוקל קילוגרמים רבים. במהלך שבע השנים שלאחר מכן בוצעו במספר שלבים פעולות התערבות נוספות, חלקן ספקטקולריות. נחוץ היה להסיר מהציור קפלי חומר ולנקות את פני-השטח שהתלכלכו מאוד כתוצאה מהצטברות פיח. מאמץ ניכר נדרש גם לצורך ההדבקה של מעל לאלף חורים וחריצים בקנבס. לשם כך נעשה שימוש בשיטה שפותחה במיוחד למטרה זו. כדי להבטיח שמירה לטווח ארוך על מצב הציור הותקנה במקום מערכת מיזוג אוויר, וחודש צוהר הזכוכית בגג. יש להבטיח גם בעתיד את השמירה על הציור והליווי הקבוע שלו בידי אנשי מקצוע.

10

11

- 10 פנורמה היקפית: חוויה פנורמית לא הומצאה בימינו אנו.
- 11 האפליקציה זוכת הפרסים למחשבי לוח "My Bourbaki Panorama" נחשבת לפרויקט חלוצי בתחום תיווך ההיסטוריה.
- 12 עבודות תחזוקה ושיקום מתמשכות מבטיחות את השימור המקצועי של הציור ההיקפי.

12

מבנה רב-תכליתי מפגשים עם תרבות ובידור

הפנורמה של בורבאקי נמצאת בשולי העיר העתיקה של לוצרן, קרוב מאוד לאנדרטת האריה (Löwendenkmal). המבנה השמור כיום בתור אתר מורשת נבנה בשנת 1889 לצורך הצגת הציור ההיקפי, שהוצג עד אז בז'נבה. החברה הלוצרנית Koch & Söhne רכשה את הנכס בשנת 1925 והקימה בקומת הקרקע את החניון הממוכן הראשון ביבשת אירופה. פלטפורמת העץ הממוסבת פעילה גם כיום. לאחר מכירת הנכס ע"י Koch & Söhne AG בשנות ה-80 המוקדמות, חללי החניון שימשו מוסדות תרבות שונים. ההצלחה הגדולה הגיעה בין השנים 1996 ל-2000, במסגרת הסבה מבנית גורפת: למבנה נוספה מעטפת זכוכית חדשה, והוא הוגש לציבור בתור קומפלקס רב-תכליתי. כיום, הפנורמה של בורבאקי, הספרייה העירונית, בתי הקולנוע וחלל התצוגה (Kunsthalle) יוצרים יחד מכלול תרבותי, שבתוספת החנויות וההיצע הגסטרונומי מוצרן אין לו יותר תחליף.

13

14

15

- 13 המבנה במהלך הבנייה (1889), עם קונסטרוקציית הפלדה בתמיכה עצמית, המודרנית לעילא לזמנה, שנועדה להקמה של מבנה הכיפה שגובהו 28 מטר.
- 14 בשנת 1926 הוקם בקומת הקרקע של המבנה הפנורמי החניון הממוכן הראשון ביבשת אירופה.
- 15 המבנה העגול נוצל באופן מיטבי על מנת לאכלס כלי רכב.
- 16 עד היום, ליבת המבנה המובהקת היא הרוטונדה הפנורמית.

16

Europäisches Kulturdenkmal
Monument culturel européen
European cultural monument

פתוח מדי יום
אפריל עד אוקטובר בין השעות 10-18
נובמבר עד מרץ בין השעות 10-17

Bourbaki Panorama Löwenplatz 11 CH-6004 Luzern
T +41 41 412 30 30 info@bourbakipanorama.ch www.bourbakipanorama.ch